

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE**

Senzualitate și lingualitate

*Incursiune în conexiunile dintre senzualitate și lingualitate
în punctele de tangență ale concepțiilor lui M. M. Bahtin,
M. Merleau-Ponty și H.-G. Gadamer*

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Veress Carol

Student-doctorand:

Zsolt Lázár

2018

Cuprins

Introducere.....	5
Scopul investigației noastre	5
Problematika centrală	6
Delimitarea istorică a problematicei	8
Introducere în gândirea autorilor investigați	10
Demersuri metodologice	16
1. Raportul dintre lingualitate și senzualitate în gândirea lui M. M. Bahtin	20
1.1. Problematika lingualității la Bahtin	20
1.1.1. <i>Conceptul actului de vorbire la Bahtin.....</i>	20
1.1.2. <i>Limbaj și acțiune.....</i>	22
1.2. Viziunea lingvistico-sociologică a lui Bahtin.....	24
1.2.1. <i>Poetica sociologică .....</i>	24
1.2.2. <i>Cuvântul în viață.....</i>	27
1.2.3. <i>Exemplul lui „Păi da!” și baza în real a actului de vorbire.....</i>	28
1.2.4. <i>Dimensiunea socială a actelor de vorbire .....</i>	30
1.3. Situația extralangajieră.....	33
1.3.1. <i>Dimensiunea sensibilului la Bahtin.....</i>	33
1.3.2. <i>Auto-apercepție și trăirea eului în Autorul și eroul.....</i>	34
1.3.3. <i>Ființa aici-și-acum a celuilalt.....</i>	37
1.3.4. <i>Coapartenența dimensiunii extralangajiere și a limbajului .....</i>	39
1.4. Actul estetizării în cadrul comprehensii	41
1.4.1. <i>Percepție și plasticitate lingvistică.....</i>	41
1.4.2. <i>Plasticitate și estetizare .....</i>	43
1.4.3. <i>Viziune estetică și acțiune.....</i>	46
1.4.4. <i>Realitate și ficțiune .....</i>	48
1.4.5. <i>Ficțiune și imaginație.....</i>	50
1.4.6. <i>Viziune estetică și comprehensiune .....</i>	52

2. Raportul dintre a percepție și lingualitate în concepția

lui M. Merleau-Ponty..... 55

2.1. Conceptul experienței la Merleau-Ponty	55
2.1.1. <i>Modul de acțiune a noului</i>	55
2.1.2. <i>Percepție și a percepție</i>	57
2.1.3. <i>Percepția ca bază</i>	58
2.1.4. <i>A percepția și deschiderea către ființă</i>	61
2.2. Experiența corpului propriu.....	63
2.2.1. <i>Experiența primordială</i>	63
2.2.2. <i>Incursiune în domeniul hermeneuticii filosofice</i>	65
2.2.3. <i>Percepția corporală și procesul creației</i>	67
2.3. Jocul nemijlocirii și mijlocirii	71
2.3.1. <i>Atitudini interpretative</i>	71
2.3.2. <i>Contingența experienței hermeneutice</i>	73
2.3.3. <i>Raporturile dintre proximitate și distanță</i>	76
2.4. Senzualitate și lingualitate	80
2.4.1. <i>Dislocările senzualității și expresiei</i>	80
2.4.2. <i>Vorbire și expresie</i>	82
2.4.3. <i>Limitele exprimabilității</i>	84
2.4.4. <i>Tăcerea și inexprimabilul</i>	87

3. Raportul dintre senzualitate și lingualitate în orizontul hermeneuticii filosofice.. 90

3.1. Impunerea viziunii hermeneutice	90
3.1.1. <i>Caracteristicile viziunii hermeneutice</i>	90
3.1.2. <i>Acțiunea lingvistică</i>	92
3.1.3. <i>Situație și eveniment</i>	94
3.1.4. <i>Actualizarea conceptului de formare</i>	95
3.1.5. <i>Conștiința estetică ca simț</i>	98
3.2. Problema hermeneutică a lingualității	102
3.2.1. <i>Aspectele universale ale lingualității</i>	102
3.2.2. <i>Negativitatea experienței și întrebarea</i>	104

3.2.3. <i>Lingualitatea comprehensiunii</i>	106
3.2.4. <i>Limba comună</i>	109
3.3. <i>Exprimabilitatea experienței hermeneutice</i>	110
3.3.1. <i>Circularitatea comprehensiunii</i>	110
3.3.2. <i>Fuziunea orizonturilor</i>	113
3.3.3. <i>Problema hermeneutică a expresiei</i>	114
3.3.4. <i>Inexprimabilul experienței</i>	117
3.3.5. <i>Caracterul neterminat al circularității</i>	119
Concluzii de final	120
Orientarea hermeneutică a concepției lingvistice bahtiniene	120
Reabilitarea fenomenologică a senzualității	125
Deschiderea către senzualitate a experienței hermeneutice	128
Contribuțiile proprii la investigarea problematicii	131
Bibliografie	135

Cuvinte cheie: senzualitate, a percepție, sensibilitate, percepție, tactilitate, primordial, fenomenologie, trăire, empatie, formarea sensului, indicibil, experiență langajieră, fuziunea orizonturilor, experiență hermeneutică, comprehensiune, interpretare, revelație, limbaj vorbit, comprehensiune lingvistică, lingualitate

Rezumat

Întrebarea legată de actele care survin pe parcursul procesului de comprehensiune constituie un aspect important al studiului privind înțelegerea umană. *Comprehensiunea linguală*, respectiv dimensiunea linguală constituie una din fundamentele hermeneuticii filosofice. Este vorba de un punct de pornire care aparent lasă foarte puține întrebări deschise. Prin acest demers în-sinele obiectului experienței este desfăcut, iar problema comprehensiunii este centrată în jurul mișcării prin care se constituie sensul. Elaborarea la nivel filosofic a viziunii hermeneutice a adus drept rezultat în ideea universalității limbajului. Conform acestei concepții, comprehensiunea are loc în mediul limbajului, iar prin aceasta hermeneutica pare să fundamenteze în mod cuprinzător viziunea articulației și extinderii linguale a experienței.

Scopul lucrării noastre este schițarea unei priviri de ansamblu asupra viziunii hermeneutice și de filosofie a limbajului care se conturează în gândirea lui *Mihail Bahtin*, *Maurice Merleau-Ponty* și *Hans-Georg Gadamer*. Vom încerca să ne concentrăm în primul rând pe două elemente fundamentale. Primul este constituit de problematica care ocupă deopotrivă un loc central la cei trei gânditori, anume problema *lingualității*, care constituie o veritabilă structură de rezistență care pornește de la problema expresiei și ajunge la ideea universului lingual al experienței. Al doilea element, care constituie punctul de plecare a interogației noastre, este problematica *percepției* și investigarea dimensiunii senzuale a experienței, în strânsă legătură cu procesele comprehensiunii și ale constituirii sensului.

Pornind de la raportul *percepției* cu procesele de comprehensiune linguală, se ridică o serie de întrebări. Oare abordarea hermeneutică este capabilă să dea seamă de toate actele de constituire a sensului care aparțin comprehensiunii? În cazul în care experiența este gândită ca fiind coextensivă dimensiunii linguale, percepția și

experiențele corporale vor avea un rol, și dacă da, care ar fi acest rol, în privința procesului comprehensiunii? Ce fel de tensiuni vor apărea în raportul dintre percepție și lingualitate? Este în stare hermeneutică să rezolve aceste tensiuni? În genere, ce tipuri de întrebări sunt lăsate deschise de către hermeneutica filosofică în privința investigației experienței?

Toate aceste întrebări pot fi subsumate în două întrebări fundamentale care ne trasează orizontul investigației: Poate fi oare cuprins și descris procesul comprehensiunii în totalitatea lui în exclusiv în cadrul structurilor experienței langajiere? Sau – în afara dimensiunii langajiere a experienței, a expresiei linguale, a capacității de constituire a sensului al actului de vorbire - experiența conține oare și o dimensiune care rămâne în afara universalității lingualului, și care îndeplinește anumite funcții diferite de constituire și de donație de sens?

Ipoteza noastră de cercetare se bazează pe supoziția conform căreia conceptul experienței nu se lasă redusă la conceptul de experiență langajieră. Acest stadiu al experienței langajiere este unul care reprezintă numai împlinirea experienței, împlinire care oferă posibilitatea comprehensiunii ideatice, a constituirii expresivității langajiere, a pasului făcut în direcția revelării noilor configurații ale sensului. Experiența umană cuprinde însă și acele dimensiuni care se constituie prin percepția existenței entităților materiale, a calității acestora, iar mai târziu prin trăirea acestor entități și a calității aferente acestora, iar aceste dimensiuni contribuie la rândul lor la crearea acelor configurații de sens care vin în sprijinul comprehensiunii.

Nu în ultimul rând pe fundalul investigației noastre apare și ipoteza conform căreia odată cu schimbarea epocilor istorice și a tipurilor de experiență accesibile ființei umane, problema însăși a comprehensiunii se metamorfozează și se actualizează neîncetat. Capacitățile perceptive și langajiere ale omului contemporan sunt fundamental diferite de aceleași capacități și posibilități la care au avut acces oamenii aparținând altor epoci. Datorită acestei stări de fapt, cercetarea problemei comprehensiunii poate aduce noi descoperiri filosofiei.

Caracteristicile și abordările metodologice ale investigației noastre sunt determinate de modul în care încercăm să urmărim raporturile conceptuale și experiențiale între senzualitate și lingualitate pe parcursul constituirii sensului și a

comprehensiunii. Pe acest parcurs vom încerca o dare de seamă a diferențelor, confluențelor și interrelațiilor între acele orizonturi de cercetare, care sunt reprezentate de cei trei autori aleși pentru lucrarea de față.

Datorită delimitării tematice a temei noastre de cercetare, investigația este prin însuși natura lucrurilor una *centrată pe problemă*, și nu pe autori, cu toate că ne străduim să ne direcționăm pe analiza ideatică a unui autor sau altul, ocazie cu care încercăm să configurăm și să aplicăm metodic principiul axării pe un anumit mod de abordare sau altul.

Legat de abordarea metodologică a tematicii alese, se poate afirma faptul că modul nostru de abordare este în primul rând *intermetodologic* și *interconcepțional*, adică una care încearcă să dezvăluie relațiile dintre senzualitate și lingualitate în procesele de constituire a sensului și de comprehensiune pe acele suprafețe de confluență și de întâlnire, respectiv de interrelaționare, care se configurează între viziunea semiotică, formalistă și structuralistă a lui Bahtin, a viziunii fenomenologice reprezentate de Merleau-Ponty, respectiv a hermeneuticii filosofice gadameriene, fără însă să avantajăm o opțiune metodologică sau alta.

Lucrarea este structurată pe trei capitole majore, care încearcă să înfățișeze cadrele concepționale ale filosofiei celor trei autori astfel încât fiecare în parte din cele trei concepții este raportat la cealaltă, în timp ce circumscriu și acele suprafețe de confluență care se constituie datorită deschiderii lor hermeneutice.

1. Raportul dintre lingualitate și senzualitate în gândirea lui M.

M. Bahtin

În primul capitol ne concentrăm pe problematica lingualității la M. M. Bahtin, încercând să scoatem în relief relația dintre aceasta și senzualitate din perspectiva trăirii și a empatiei. În această parte dezvoltăm acel concept de lingualitate care poate fi înțeles drept expresia a tematizării lumii și a dinamicii sociale.

Plasticitatea lingvistică, sensul exprimat își ia seva și conținutul din situația de viață a celui care vorbește. *Actul de vorbire* conține astfel aceea totalitate care este

reprezentată de lumea celui care vorbește. Multiplicitatea raporturilor de sens, respectiv o anumită împlinire a sensului sunt deci factorii care stau în spatele actului de vorbire. Este vorba de lumea în care ex-sistă vorbitorul, pe care se bazează cunoștințele acestuia, și din care el își extrage sensul necesar pentru a se putea exprima. Aceasta constituie referința actului de vorbire. În imaginea de ansamblu își are locul și acel fenomen social în care judecățile de valoare ale ascultătorului sunt implicate în fluxul constituirii sensului imanent actului de vorbire. Lingualitatea bahtiniană tinde către completitudine astfel încât încearcă să reflecteze la unitatea celui care se exprimă prin intermediul structurilor complexe ale societății.

Încercăm să reliefăm reprezentarea actelor senzualității la Bahtin cu ocazia dezvoltării conceptelor de *empatie* și de *situație*. Aceste două concepte, pe urmele lui Bahtin, sunt tratate de noi drept purtătorii sferei extralingvistice, punând-o în legătură cu dimensiunea senzualității. Empatie este în fapt aceea posibilitate a *eu*-lui, care permite desfășurarea autentică a evenimentului. Iar *evenimentul* este aceea întâmplare concretă care este trăită de individ într-o situație hic et nunc. Se pare că evenimentul este constituit de acel *detaliu*, pe care avem capacitatea de a-l trăi în momentul prezentului, aceea dinamică a experienței care – independent de gândurile și actele de vorbire ale celui care trăiește experimentul – îl constrânge pe acesta la empatia față de acest detaliu. Empatia survine în funcție de o situație, dat fiind faptul că eul trăiește aceea situație de viață în care *acolo și atunci* el se regăsește. Această formă a experienței este de fiecare dată fragmentară și raportată la o anumită situație, nu se regăsește în ea plenitudinea lumii individului, datorită faptului că eul nu poate trăi completitudinea proprie, această completitudine poate fi în cel mai bun caz gândită. Această idee ne conduce către necesitatea abordării posibilităților *imaginației*. Individul, cu ajutorul imaginației, transcende evenimentului și imaginează drept totalitate ceea ce în momentul trăirii subiective era fragmentar. Ficțiunea și imaginația fac posibilă punerea în formă a trăirii.

2. Raportul între a percepție și lingualitate în concepția lui M. Merleau-Ponty

Al doilea capitol al lucrării este consacrat conturării conceptului de experiență senzuală pe baza viziunii lui Maurice Merleau-Ponty. Acest demers ne permite dezvoltarea unui concept al lingualității a cărui orientare în privința constituirii sensului este determinată de *acolo și atunci*-ul senzualității.

Merleau-Ponty a construit un model mult mai flexibil și direct pentru înțelegerea procesului experienței decât a fost tradiția filosofică germană axată pe centralitatea gândirii. Conceptul de experiență care emerge din filosofie merleau-pontyană se conturează ca rezultat al adâncirii tematicii *prezenței* și a *prezenței-acolo*. Această viziune ne oferă o cheie pentru înțelegerea prezenței concrete a lucrurilor în experiența senzuală. Se poate vorbi de generarea unui sens neanticipat, care este greu de conceput pentru hermeneutica filosofică.

Apercepția situează experiența în contextul raporturilor existente în prezent. Asistăm la o dezvoltare concretă și detaliată a lumii, iar acest lucru se datorează unei întâlniri care survine într-o anumită situație *acolo și atunci*. Această perspectivă ne oferă posibilitatea de a privi experiența nu numai ca rezultând din posibilitățile date de cunoștințele noastre și sistemele noastre normative prealabile de a constitui un sens, ci ca o *dezvăluire concretă* a lucrurilor, care leagă experiența de realitatea prezentului.

Un element fundamental al experienței nemijlocite este *corpul propriu*, care este prezent în momentul experienței și care percep și însușește lumea care îl îmbrățișează. Lucrurile prezente în lume își fac simțite prezența prin intermediul acestui corp propriu, forțându-l într-un fel să își deschidă simțurile în vederea acestei experiențe. Organele de simț însușesc lumea prezentă *acolo și atunci*, *fără judecată* și cunosc calitățile palpabile, vizibile, calitățile olfactive și auditive ale acestei lumi. În experiența nemijlocită avem acces la o posibilitate a cunoașterii care cel care a experimentat-o își poate reitiera numai cu ajutorul memoriei, însă nu poate retrăi această experiență în nemijlocirea acesteia. Mișcările conceptualizării, lingualității nu mai conțin deja aceea nemijlocire, care a survenit între lucruri și cel care a făcut experiența *acolo și atunci*.

Lingualitatea se diferențiază și la Merleau-Ponty de experiența senzuală, și prin această diferență își asigură o nouă posibilitate de generare a sensului. Actul expresiei însușește experiența corpului propriu astfel încât această experiență nu poate fi exprimată niciodată fără rest în dimensiunea langajieră. Acest hiatus este umplut de surplusul de sens care apare odată cu expresia linguală, prin care se arată capacitatea de generare a sensului al expresiei linguale.

Prin dimensiunea linguală survine un autentic proces de creație, pe parcursul căruia limbajul exprimă astfel experiența corporală, încât această expresie să fie cât mai aproape de *acolo și atunci*-ul nemijlocirii senzuale, fără însă să poată coincide vreodată cu această nemijlocire. Caracterul prodigios al dinamicii linguale se dă exact ca urmare a acestei diferențe. Apar și posibilitățile de sens ale *indicibilității* în fiecare creație linguală care este legată de experiența senzuală.

3. Raportul dintre senzualitate și lingualitate în orizontul hermeneuticii filosofice

În centrul celui de-al treilea capitol stă concepția de lingualitate a aceluia hermeneutici filosofice care ne determină în mare măsură atât cadrele conceptuale cât și metodologice ale investigației noastre. Hermeneutica filosofică elaborată de H.-G. Gadamer lărgeste cadrele interpretării și comprehensiunii linguale. Tematica raportului dintre lingualitate și senzualitate se contopește aici într-un cadru în care interpretarea nu se definește numai ca metodă, ci și ca mod de a exista, mod de realizare gândită și dezvăluită în dimensiunile lui ontologice.

Conceptul hermeneutic al experienței se leagă de conceptul de *universalitate linguală*. Hermeneutica filosofică tratează aproape ca pe o axiomă caracterul universal al limbii, dat fiind faptul că privește lingualitatea drept mediul fundamental al formării sensului. Lumea are un caracter lingual și datorită acestui fapt limba poate cuprinde și exprima adevărul. Apercepția și direcțiile de sens care rezultă din apercepție sunt încadrate în structurile comprehensiunii prelabile. Deschiderea hermeneutică nu constă în deschiderea simțurilor, a întâlnirii nemijlocite a lumii și a experienței, ci în

posibilitățile infinite, însă delimitate ale constituirii sensurilor, a relațiilor și orizonturilor de sens, ca mișcare a acestora.

În același timp însă viziunea hermeneutică oferă și posibilitatea de dezvăluire a modurilor în care intervine relația între *simț* și conștiință estetică, și a modului în care apercepția devine elementul constitutiv al interpretării, precum și a modului în care momentul unic al trăirii intră în continuitatea interpretării hermeneutice. Simțul este determinat aici ca acel ceva care raportează datul concret la ceva general. Cunoașterea generalului este posibilă exclusiv prin așezarea în fața privirii noastre a unui dat particular. Percepția formei însă, pe parcursul experienței operei de artă dezvăluie de fiecare dată un anumit conținut de sens.

În cele ce urmează vom examina și vom schița conceptul hermeneutic al lingualității, dezvăluind modul în care funcționează comprehensiunea linguală, în ce mod intră în joc structurile preabilității, în ce mod se petrece fuziunea orizonturilor în mișcarea dialectică a comprehensiunii. Se pare că prin ideea atotcuprinzătoare a comprehensiunii linguale problema percepției se contopește în procesul experienței hermeneutice. Orizontul perceptivo-aperceptiv se dezvăluie exact ca un *prealabil* al orizontului de sens al unui text citit, și se concretizează, prin procesul comprehensiunii, în mod lingual.

Însă și cu ocazia explicitării caracterului lingual al experienței și a comprehensiunii la Gadamer ne vom lovi de problema exprimabilității. Acest lucru este datorat faptului că trăirea interioară și exprimabilitatea senzațiilor personale nu se dizolvă în procesele hermeneutice, într-un anumit sens rămâne în afara acestora. Această observație conduce la actualitatea problematicii *indicibilului* și a productivității hermeneutice a acestuia. Ca unicitate a lui *acolo și atunci* și ca trăire interioară a structurilor senzualității, experiența se dovedește a fi indicibilă și din perspectivă hermeneutică. În procesul formării linguale și a expresiei, experiența care se vrea a fi exprimată va fi ceea ce va pune în mișcare vocabularul nostru. Din rostirea celui care se exprimă – vrând-nevrând – se vor elimina o parte a acelor percepții care în momentul experienței au avut un rol important în constituirea sensului. De fapt ține de istoricitatea creării sensului faptul că se exprimă întotdeauna sensul întregului experienței și textul este cel care ajunge să fie interpretat. Din perspectiva universalității lingualității acest

fapt pare să fie unul productiv, căci interpretarea face ca experiența să fie comprehensibilă. Partea nespusă însă are o putere constitutivă. Senzațiile, stările care înconjoară obiectul experienței – în măsura în care acestea nu constituie obiectul explicit al experienței, cum ar fi cu ocazia unei interpretări a unei experiențe de autocunoaștere – determină la rândul lor orizontul interpretării. De fiecare dată se dovedește a fi percepția și a percepția forma primordială a experienței, în orizontul căreia învățăm să *vedem* lucrurile. Crearea sensului lingual este deja o formă mediată a experienței, care intermediază între momentul prezentului și experiențele dintre trecut. Acest sens transmis devine acea totalitate a sensului constituit lingual, despre care vorbește hermeneutica.

Indicibilul se dovedește a fi un element important în constituirea sensului experienței, căci acesta este cel care oferă un prim orizont pentru orice interpretare posibilă și rămâne până la capăt la granița expresiei. Este drept, hermeneutica soluționează această problemă prin conceptul comprehensiunii linguale, însă ține cont totuși de acest aspect, prin *structura inerenței*.

Pentru cercetarea noastră cea mai importantă contribuție a viziunii hermeneutice constă în faptul că oferă posibilitatea de a tematiza acele puncte de intersecție - și de a evidenția aceste puncte -, unde problematica, diferit accentuată în diferitele abordări filosofice, a senzualității și a lingualității poate fi relevată în toată amploarea sa în privința raporturilor existente între aceste viziuni filosofice diferite.

Concluzii

În concluziile finale ale lucrării de doctorat încercăm să stabilim conexiunile existente și să decelăm raporturile reciproce dintre cadrele și concepțiile investigate, având în vedere deschiderea lor de orientare hermeneutică sub raportul tematizării relației dintre senzualitate și lingualitate. În același timp semnalăm contribuția noastră la investigarea tematicii și rezultatele la care am ajuns.

Viziunea lingvistică bahtiniană structuralistă și formalistă a degajat un orizont mai larg al constituirii sensului prin faptul că luând în considerare determinările sociale ale

actului de vorbire a avut în vedere toate straturile lumii de care aparține persoana care a avut o anumită experiență, precum și acel orizont de sens cuprinzător în care persoana în cauză se situează. În viziunea noastră, degajarea subiectivității senzuale, prin punerea în relație a dimensiunii sociale a limbajului și a determinațiilor extra-linguale ale experienței, constituie un aspect care poate fi fructificat atât sub aspectul formării expresiei linguale, cât și a locului senzualității în cadrul unei constituirii a sensului gândită din perspectivă linguală. Această viziune determinantă pentru cadrele unui structuralism tradițional asigură concepției lingvistice bahtiniene o orientare hermeneutică și o deschidere sui generis.

Abordarea critică a concepției lingvistice a hermeneuticii și încercarea de reabilitarea a senzualității în privința proceselor de constituire a sensului și de comprehensiune a fost bazată dep o perspectivă fenomenologică, prin investigarea contribuției lui Maurice Merleau-Ponty legată de percepție, a percepție și cercetările sale cu privire la o fenomenologie a lingualității. Aici am identificat o viziune concretă a senzualității care încearcă fundamentarea conceptului experienței pe senzație. Această viziune oferă posibilitatea de a investiga *experiența sălbatică* de dinainte de sfera lingualității și modul în care obiectele lumii sunt în mod nemijlocit *prezente* în experiență și pot fi percepute fără presupuziție oricărui tip de prealabil. Această perspectivă, chiar dacă ea se dovedește a fi deschisă în direcția viziunii hermeneutice, creează totuși o tensiune între simțuri și dimensiunea lingualității care face de neocolit luarea în considerare a rolului percepției și a percepției în procesul constituirii sensului. În esență ea face posibilă punerea unei întrebări de factură critică: oare hermeneutica filosofică nu ar trebui să acorde o atenție mai mare generării/constituirii senzuale a sensului?

Cu ocazia investigării diferențelor și relațiilor dintre senzualitate și lingualitate putem descoperi un teren care se poate dovedi fecund atât din perspectiva posibilităților hermeneuticii filosofice, cât și din confruntarea acesteia cu concepțiile cercetate de noi. Prin accentuarea aspectului senzual găsim, în procesul comprehensiunii istorice și al experienței hermeneutice, *o mișcare recursivă*, care reorientează experiența spre acel punct în care orientarea constituirii sensului este determinată de *timpul prezent* al întâlnirii dintre lucru și cel care face experiența acelui lucru. Această mișcare recursivă

de regulă cade în afara sferei de interes a hermeneuticii filosofice. Pe parcursul reabilitării concepției fenomenologice a senzualității însă, este posibil să descoperim posibilitatea cuprinderii momentului *present* al constituirii sensului.

În cea ce ne privește, considerăm că necesitatea reabilitării senzualității în privința constituirii linguale a sensului și a comprehensiunii este o problemă actuală, care aparține contemporaneității. Din perspectiva experienței cotidiene, utilizarea din ce în ce mai frecventă a dispozitivelor video, tactile și audio și dominanța vizibilă a acestora fac necesară conștientizarea acestor aspecte senzuale și înțelegerea filosofică a acestor procese.